

**PEDAGOGIK INTEGRATSIYANING ASOSI, MOHIYATI VA UNI
TATBIQ QILISH MEKANIZMLARI**

*Yusupov Jo'rabek Nusratilloevich
Osiyo Xalqaro Universiteti Pedagogika va
psixologiya yo'nalishi magistranti*

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik integratsiyaning asosi, mohiyati va uni tatbiq qilish mexanizmlari va kundalik turmushimizdagi o'rnini haqida fikr yuritiladi.

Аннотация: В данной статье рассматриваются основы, сущность и механизмы педагогической интеграции и ее роль в нашей повседневной жизни.

Abstract: This article discusses the basis, essence and mechanisms of pedagogical integration and its role in our daily life.

Kalit so'zlar: pedagogika, integratsiya, o'quv jarayoni, umumta'lim va kasb-hunar ta'limi, bilim sifati, didaktik tamoyillar.

Ключевые слова: педагогика, интеграция, образовательный процесс, общее и профессиональное образование, качество знаний, дидактические принципы.

Key words: pedagogy, integration, educational process, general and vocational education, quality of knowledge, didactic principles.

Ilm-fan taraqqiy etadiyotgan bir davrda o'qitish va o'qishning maqbul yo'llari, pedagogic texnologiyalarning taraqqiy etishi hamda integrativ yondashuvni rivojlanishini talab qildi. Ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni shakllantirish ertangi taqdirimizni belgilab beruvchi dolzarb masalalardan biriga aylandi. Samarali ta'limni ishlab chiqish va isloh qilish, nafaqat ichki xaziralardan foydalanishni, balki uni tashkil etish va mazmuniga yangicha uslubiy yondashuvni ham talab qiladi. Bu yondashuv integratsiya g'oyasi bilan ilgari suriladi, hamda integratsiyalashgan yondashuv asosida pedagogik nazariya va amaliyotni yanada rivojlantirish yanada jadal va ancha samarali bo'ladi. Aynan

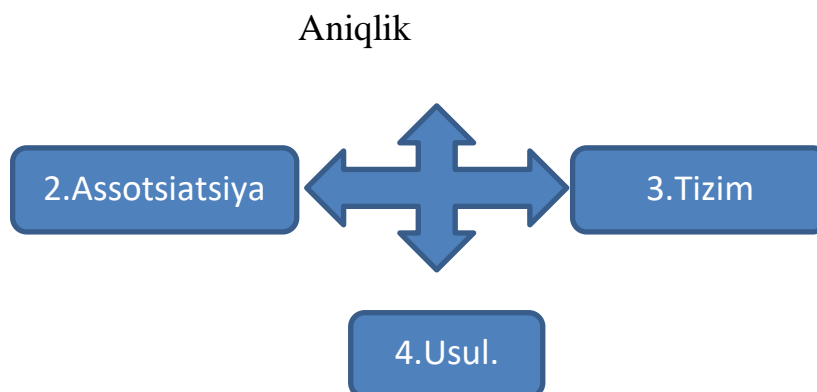
integratsiya ta'lim mazmunini maqsadga muvofiq ixchamlashtirishga, ta'lim mazmuni va uning texnologiyasi o'rtasidagi aloqalar va bog'liqliklarni o'rnatishga, pedagogik bilimlarni, pedagogik g'oyalarni, tuzilmalarni va ko'plab kichik tarkibiy qismlarga bo'lingan, bir-biri bilan aloqani yo'qotgan boshqa shakllanishlarni birlashtirishga yordam beradi. Pedagogik bilim va amaliyotni izchil tizimga keltirish shu qadar aniq zaruratki, muammo bayonining dolzarbligini isbotlashning hojati yo'q.

Har qanday ta'lim xoh u kasbiy ta'lim, xoh boshlang'ich, xoh o'rta yoki undan yuqori bo'lmasin, har qanday ta'lim tegishli ta'limning umumiy ilmiy va kasbiy turlari o'rtasidagi munosabatlar asosida qurishni talab etadi. Shuning uchun ham pedagogik integratsiya muammosi kasbiy pedagogika uchun ayniqsa dolzarbdir.

Ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishning maqsadlari, tamoyillari va mazmuni birligining ifodasi "**Integratsiya**" bo'lib, bu jarayonda bilim oluvchi bilim va ko'nikmalarini sifat jihatidan yangi yaxlit tizim asosida shakllantiradi. Integratsiyani pedagogik jarayonda amalga oshirish masalasi, falsafa tomonidan to'plangan va umumlashtirilgan bilimlar bir fan doirasiga sig'may qolganligi sababli, falsafadan mustaqil bilim sohalari ajralib chiqqan boshlagan bir paytda paydo bo'ldi. Fanlarning tabaqalanishi, o'z navbatida, o'quv fanlarini alohida o'qitishga o'tishga olib keldi. Parchalanish jarayonida, pedagogika tarixi guvohlik berishicha, bilimlar o'rtasidagi tabiiy bog'liqlik buzildi, bu haqiqiy dunyo ob'ektlari va hodisalari o'rtasida mavjud.

Jamoat arbobi, faylasuf-gumanist Komenskiy birinchilardan bo'lib ta'lim va tarbiyaning ob'ektiv qonuniyatlarini tizimga kiritishga, avvalgi pedagogika javob bera olmagan savollarni hal etishga harakat qildi. Komenskiy talaba ongini hissiy idrok qilinadigan dunyo narsa va hodisalari bilan tanishtirish orqali boyitishga chaqirdi. Komenskiyning evolyutsiya nazariyasiga ko'ra, tabiatda, shuning uchun ta'lim va tarbiyada hech qanday sakrash bo'lishi mumkin emas. U istiqbolli ta'limni ko'rdi, unda talaba dunyoning yaxlit tasviri bilan ta'minlanadi. Komenskiy shunday deb yozgan edi: "O'zaro bog'liq bo'lgan hamma narsani bir

xil aloqada o'rgatish kerak". Pedagogik jarayonda integratsiya zarurligini asoslashga birinchi urinish I.F. Gerbart tomonidan amalga oshirildi. U o'rganishning to'rt bosqichini aniqladi:

Gerbartning dastlabki ikki bosqichi bilim olishga yo'naltirilgan bo'lishiga qaramasdan, qolgan ikkitasi ilgari o'rganilgan narsalarni bog'lash va "yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun o'ziga xos ko'priklar yaratish" uchun yo'naltirilgan. Gerbartning ta'kidlashicha, "ruhiy muhit sohasi" hozirgi vaqtda olingan bilimlar bilan bog'liq holda ilgari olingan bilimlarni takrorlash qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Ta'lim va tarbiyani tashkil etish va mazmunida sezilarli o'zgarishlarni amalga oshirishga hissa qo'shgan Ushinskiy o'rganilayotgan ob'yektlar va hodisalar o'rtasidagi bog'liqliklarning didaktik ahamiyatini eng to'liq psixologik-pedagogik asoslashni ta'minladi. U o'zining "Inson – tarbiya sub'yekti" asarida real olam narsa va hodisalarining obyektiv munosabatlarini aks ettiruvchi turli assotsiativ bog'lanishlardan xulosa chiqaradi. Ushinskiy nazariyasida fanlararo aloqalar g'oyasi o'qitishning tizimli tabiatining umumiy muammosining bir qismi sifatida paydo bo'ldi. U umumiy fanlar tizimida tushunchalar va ularning rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik o'quvchi bilimining kengayishiga va chuqurlashishiga olib kelishi va mashg'ulot yakuniga ko'ra ular bilimlarni to'plash jarayonida tizimga kiritish qanchalik muhimligini ta'kidladi. Ta'limdagi integratsiyani o'quv jarayonida real dunyoning o'zaro bog'liqligini aks ettirish, o'rganilayotgan

mavzular va hodisalarni yagona ajralmas zanjirga birlashtirish istagida namoyon bo'ladigan zarurat sifatida qaradi, bu esa, o'z navbatida, uyg'un rivojlanishni ta'minlashi kerak edi.

Yuqori malakali kadrlarni tayyorlash hamda sifatini oshirish umumiy ta'lim va kasbiy tayyorgarligi rolini kuchaytirishni taqozo etadi. Buning uchun soatlarni ko'paytirish mantiqsiz, chunki bu ortiqcha yuklanishiga olib keladi. Shu bois oliy ta'lim taraqqiyotining hozirgi bosqichida umumta'lim va kasb-hunar ta'limi mazmunini integratsiyalash nazariyasini ishlab chiqish zarurati paydo bo'ldi.

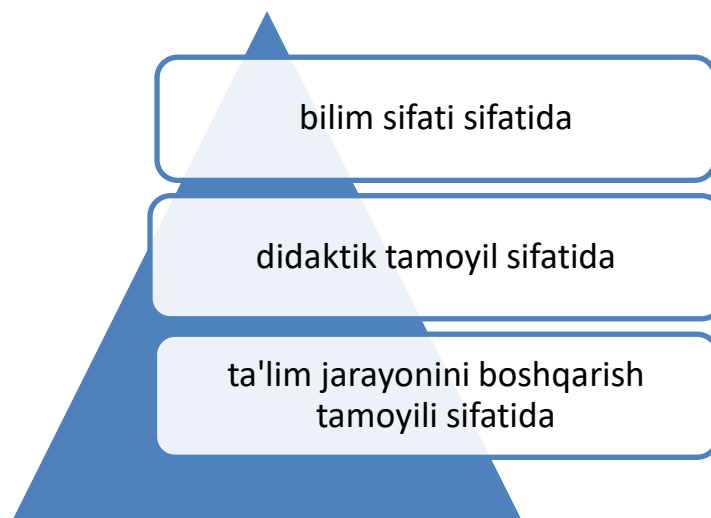
Ta'lim mazmunining integratsiyasi haqida M.N. Berulava–biz uning tarkibiy elementlarining o'zaro ta'siri jarayoni va natijasini tushunamiz, bu bilimlarning izchilligi va zichligi oshishi bilan birga keladi–deb ta'kidlaydi.

Hozirgi kungacha didaktikada ta'lim mazmunining integratsiyalashuv tendentsiyasi bilan ilmiy bilimlar, texnologiya va ishlab chiqarishning integratsiyalashuv tendentsiyasi o'rtasida o'zaro bog'liqlik mavjudligi haqida barqaror nuqtai nazar shakllandi.

Ta'lim mazmunini integratsiyalashning etakchi komponentlari nazariy materialni tahlil qilish va shu bilan birga amaliy muammolarni hal qilish imkonini beruvchi kompyuter texnologiyalari hisoblanadi. Bu bog'liqlik mutlaqo tabiiydir, chunki fan, texnika, ishlab chiqarish ta'lim mazmunini shakllantirishning eng muhim manbalari bo'lib xizmat qiladi. O'quv fanlari tsikllari o'rtasidagi bog'liqlikning mavjudligi ilmiy bilimlarni birlashtirishning ob'ektiv mavjud tuzilmasini, tabiiy, ijtimoiy va texnik fanlarning yagona tizimini aks ettiradi. Ushbu muammoni ishlab chiqish asosan umumiy ta'lim bilan bog'liq holda amalga oshirildi va alohida fanlar, birinchi navbatda, tabiiy fanlar doirasidagi o'quv fanlari o'rtasidagi aloqalarni o'rganish bilan tavsiflandi.

Demak, ta'lim mazmunini integratsiyalash muammosi o'quvchilarning tizimli bilimlari muammosi bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Didaktikada tizimlilik uch jihatdan ko'rib chiqiladi:

–bilim sifati sifatida - tizimli bilim tushunchasi aniqlangandan keyin uni shakllantirish shartlari va vositalari ko'rib chiqiladi;

–didaktik tamoyil sifatida - umumiy izchillik tamoyiliga asoslanib, o'rganishga qo'yiladigan didaktik talablar va uning natijalari ko'rib chiqiladi;

–ta'lim jarayonini boshqarish tamoyili sifatida - umumiy izchillik tamoyili asosida boshqaruv masalalari ko'rib chiqiladi: rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish, tahlil qilish va boshqalar.

Psixologiyada izchillik boshqa barcha aqliy operatsiyalarni: abstraktsiya, taqqoslash, analogiya, konkretlashtirish, umumlashtirish, tahlil qilish, sintezni organik ravishda o'z ichiga olgan aqliy operatsiya sifatida tizimlashtirish bilan belgilanadi. Turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish bizni quyidagi ta'rifga olib keldi: bilimning tizimli tabiati - bu talabalarni ilmiy bilimlar tizimi bilan qurollantirish jarayoni, bu ularni shakllantirishda tizimliliksiz mumkin emas, chunki har qanday bilim tizimi ularning ma'lum bir ketma-ketligini nazarda tutadi. Shunga ko'ra, biz tizimni o'zaro ta'siri uning tarkibiy qismlari, tarkibiy qismlariga xos bo'lmagan yangi integrativ fazilatlar mavjudligini belgilaydigan, o'zaro bog'liqlik juda yaqin, muhim bo'lgan ob'yektlar to'plami sifatida aniqlaymiz. Shunday qilib, bu holda umumiy va kasbiy ta'lim mazmuni bo'lgan tizimning markaziy, asosiy xususiyati yaxlit yaxlitlikdir.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ilmiy adabiyotlarda ta'kidlanganidek, umumta'lim va kasb-hunar ta'limi o'rtasidagi munosabatlar deganda ularning barcha tarkibiy qismlari: mazmuni, tashkil etish shakllari, o'qitish va tarbiyalash usullari va vositalari va boshqalarning o'zaro munosabati tushuniladi, umumiy didaktik tamoyillar sifatida ular asosida bunday munosabatlarni qurish mumkin bo'lgan kasbiy yo'nalish, muammolilik, motivatsiya, ta'lim va ta'limning birligi, fanlararo aloqadorlik, uzluksizlik tamoyillari ilgari surilganligi fikrimiz isbotidir.

Adabiyotlar

1. “Pedagogik jarayonda integratsiya tushunchasi” Sherzod To'liboyevich Davlatov. "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842 December 2021 / Volume 2 Issue 12
2. *Новикова Л.И., Соколовский М.В.* «Воспитательное пространство» как открытая система: Общественные науки и современность. 1998. № 1 . С. 132–134.
3. “Интеграции содержания общего и профессионального образования” В.Т. Аверьянов, кандидат военных наук, доцент;
4. Берулава М.Н. Теоретические основы интеграции образования. М.: Изд-во «Совершенство», 1988. 192 с.
5. Кедров Б.М. Взаимодействие наук. М.: Наука, 1984.
6. Колягин Ю.М., Пикан В.В. О прикладной и практической направленности обучения математике // Математика в школе. 1985. № 6. С. 27–32.